

Kapitola II.

JAK TO VŠECHNO BYLO ANEB ROZHOVORY A VÝZKUM NEJSOU PRO ČAJÍČKY

KDYŽ VOJENSKÝ Odstřelovač (mimo chodem jeden z narátorů) zná cíl, musí si zvolit způsoby a metody, jakými se k cíli přiblíží, jakou zbraň použije, na co si musí dát pozor, jak cíl zničí a jak se bezpečně dostane zpět na základnu. Naprosto stejným způsobem postupuje i badatel, kterého s odstřelovačem pojí společná a důkladnou příprava na jeho úkol. Rozdíl je jen v tom, že zatímco odstřelovač eliminuje cíl, historik se snaží přinést nové poznání či zmapovat neprobádané. A tak si v následujících řádcích můžete přečíst, s čím vším jsem se musel potýkat a jak jsem svůj výzkum s veterány plánoval a realizoval ho.

Aby to bylo jasné, znovu připomenou, že stěžejním tématem celé knihy je snaha o zachycení obrazu mise v Afghánistánu. Očima českých válečných veteránů a prizmatem dějin každodennosti tohoto mnoha pozitivními i negativními mýty, skepsí i přehnaným heroismem či defétismem opředeného povolání.

JÁ, VOJÁK V AFGHÁNISTÁNU

V dalších kapitolách najdete popis současného konfliktu v Afghánistánu v rovině historicko-politické a rovněž zamyšlení nad pojmy *válka* a *válečný veterán*. Na to navazuje řada kapitol, kde analyzují a interpretují životní příběhy deseti válečných veteránů ve vztahu k jejich misi v Afghánistánu, a to ve třech rovinách. Zprvve v rovině profesní, kdy jako vojáci plní své služební úkoly doma při výcviku, následně se individuálně či s jednotkou připravují na vyslání do zahraniční operace a poté jsou nasazeni v Afghánistánu, ze kterého se posléze vrací zpět do mírového života a k běžné pracovní činnosti. Druhou rovinou, která je s tou první úzce provázána, je rovina osobní. Každý z vojáků je na misi totiž nejenom jako voják, ale i jako lidská bytost, se všemi svými každodenními radostmi, strastmi a pocity. Proto jsem se zaměřil nejen na sledování toho, co narátoři zažívali na misi, ale jak prožívali loučení s rodinou a přáteli, jak na ně prožité události na misi působily, co cítili při vítání doma, jaký pro ně byl návrat, případně jakým těžkostem byli nuceni čelit. Třetí rovinou je rovina společenská, ve které mi šlo zejména o vzájemnou interakci veteránů a veřejnosti. Všechny tři roviny jsou přitom ve vyprávění pamětníků tematicky provázány, a proto je lze od sebe jen těžko oddělit.

Pro svůj výzkum jsem použil jako stěžejní metodu získávání poznatků orální historii. Jejím nejtypičtějším znakem je *příběh* vyprávěný pamětníkem (narátorem) a zaznamenaný tazatelem (badatelem). V rovině odborné jsem ve vztahu k veteránům z mise v Afghánistánu usiloval o zachycení obrazu minulosti jejich vlastními slovy, avšak zároveň jsem vzniklý příběh vnímal poněkud komplexněji. Domnívám se totiž, že „*lidé příběhy potřebují. Potřebujeme je všichni, protože jejich prostřednictvím se učíme.*“^{*} A pokud jsem si položil otázku, co dělá příběh příběhem, odpovědí je, že je to nejen faktické prožití „něčeho“, ale zejména individuální prožitek jedince a jeho zkušenost. Tento klíčový fakt vystihuje prof. Vaněk: „*Je to zalidňování dějin, když jsme se o hodinách dějepisu učili kdy,*

---

* Rozhovor s prof. Rinou Benmayorovou viz VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha: Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 35.

kde a co se stalo, moc jsme nevěděli, jak o těchto událostech přemýšlejí ti, kteří je přímo prožívají.“ A přesně o tento „historický“ účinek *zалиdňení dějin* v podobě *prožívání* jsem ve své knize usiloval. Samotné rozhovory chápu jako formu vrstevnaté interakce mezi narátorem (vypravěčem), tazatelem (badatelem) a budoucím čtenářem (publikem).^{**} Tato interakce je v orální historii pojímána tak, že narátor vypráví, zatímco tazatel aktivně naslouchá. Rozhovor totiž není nahodilou konverzací či vzájemným dialogem dvou narátorů^{***} a tímto způsobem jsem také k rozhovorům při jejich nahrávání přistupoval.

Na úplný začátek celého výzkumu jsem si pro výběr narátorů stanovil následující kritéria, tj. „narátor musí být“:

1. válečný veterán z Afghánistánu (muž nebo žena), který se v rozmezí let 2002–2016 aktivně zúčastnil mise AČR v Afghánistánu;
2. pokud možno dosud aktivně sloužící voják z povolání;
3. ideálně hodnostně rozprostřen ve vzorku narátorů mezi hodnostní sbory AČR (vyšší a nižší důstojníci, praporčíci, poddůstojníci, mužstvo);
4. ochotný podělit se o svůj příběh;
5. ochotný podepsat informovaný souhlas se zpracováním osobních a citlivých údajů pro účely mého výzkumu.

Kontaktování všech narátorů bylo výrazně ovlivněno (v pozitivním slova smyslu) dvěma faktory: jednak tím, že jsem sám vojákem z povolání a rovněž veteránem z Afghánistánu, jednak skutečností, že se se všemi narátory v osobní rovině známe. Ve výzkumu jsem

---

* ČESKÝ ROZHLAS PLUS. Leonardo – věda a technika: *Orální historie je zalıdňování dějin, vysvětluje historik Miroslav Vaněk [online]*. [cit. 8. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/dnes/_zprava/oralni-historie-je-zalidnovani-dejin-vysvetluje-historik-miroslav-vanek--1600917

** Více o Greleho „trojjediné vazbě“ viz VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015, s. 149.

*** THOMPSON, Paul. *The voice of the past oral history. Third edition*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 238.

tedy vystupoval jako *insider* (jsem jedním z těch, které zkoumám). A rovněž jsem byl sám sobě tzv. gate keeperem – jakýmsi pomyslným vrátným, jenž věděl, na koho se obrátit a hlavně jak docílit toho, aby mi narátoři věnovali nejenom svoji pozornost, ale v konečném důsledku věci i svůj příběh. Tyto skutečnosti mi ve výzkumu zásadně pomáhaly. V praktické rovině jsem se u dvou narátorů setkal s tím, že mi zcela bez skrupulí řekli, že pokud bych nebyl jedním z nich, tak by rozhovor nikdy nenatočili. Např. narátor B. K. formuloval svůj postoj k této věci následovně (přepsáno autenticky včetně vulgarit): „*Pavle, řeknu vám to otevřeně: Pokud byste byl nějaký zkurvený novinář nebo někdo takový, kdo nevytáhne tu svoji prdel ven, tak bych do toho nešel, protože oni nám nemůžou nikdy porozumět a nevíjou, o čem to je a co ta naša práce v misi i normálně obnášá.*“ Pro názornost uvádím i druhou reakci, kdy se schylovalo k natáčení s narátorem C. R.: „*Hele, Pavle, nevím, jestli to má smysl tohleto, já na to moc nejsem – na nějaký takovýhle povídání, abych o tom vypravoval. To my se sejdem s klukama někde v hospodě, co jsme tam spolu byli a co jsme to zažili, a někdy se o tom pobavíme, udělá se na to sranda nebo narážka nějaká. Víš jak, stejně to nikdo nepochopí. Ale že sem ti to slíbil, tak to natočíme.*“

Možná negativa role insidera jsem spatřoval v tom, jak si udržet dostatečnou míru nadhledu jako badatel-historik a nenechat se pohltit samotným tématem. Obával jsem se též, aby narátoři na moji znalost prostředí a problematiky nehřešili v rozhovorech pomyslným mávnutím ruky, které by vyjadřovalo: „*Proč bych vysvětloval nebo říkal tohle, když to stejně znáš.*“ Toto riziko jsem se snažil eliminovat jednak apelem na narátory, aby si uvědomili, že rozhovor neříkají pouze mně, ale i pomyslné třetí osobě, jednak tím, že jsem se v průběhu rozhovoru doptával na takové informace, o nichž jsem soudil, že z úst narátora nezazněly, a to právě z výše uvedeného důvodu. Bez přeceňování tedy lze říci, že pozitiva tazatele v roli přímého účastníka v mém případě převládají nad negativy. Dostat se totiž jako někdo zvenčí do této specifické (a do jisté

míry i uzavřené) skupiny lidí, vzbudit u nich zájem o věc, získat si jejich důvěru, znát prostředí, reálie i slang a umět pracovat s veteránským esprit de corps, to všechno může stát případného zájemce nezdolné úsilí, které v mnoha případech ani nemusí být korunováno úspěchem.*

V praktické rovině vypadalo kontaktování potenciálních narátorů tak, že jsem každého vytipovaného jedince oslovil a osobně se s ním setkal. Vysvětlil jsem mu svůj zamýšlený výzkum i jeho specifika, popsal mu, jak by vypadala realizace orálně-historického rozhovoru, probral s ním etická úskalí výzkumu (možnost anonymizace, nutnost udělení informovaného souhlasu), zodpověděl jsem vznesené otázky, popřípadě jsem se snažil rozptýlit možné obavy z nahrávání a nakládání s poskytnutými informacemi. Někdy jsem musel napnout síly k získání pomyslného dílu narátorovy důvěry a vynaložit svůj veškerý diplomatický um k přesvědčení potenciálního narátora o elementární smysluplnosti mého badatelského počínání. Klíčovým faktorem byl rovněž čas, resp. narátory hodně zajímalo, jak moc je participace na mém výzkumu časově zatíží. V této souvislosti zde uvádím svou praktickou zkušenost: v dnešní době se stává volný čas lidí (zde konkrétně narátorů) tím nejcennějším artiklem a komoditou, kterou po nich někdo může chtít a které se nikdo nechce vzdát. Bylo vidět, že si narátoři svého volného času natolik cenní (rodina, koníčky, vlastní pohodlí), že jsem nepozoroval velkou ochotu či vstřícnost z něj uměřenou část ukrojit pro potřeby mého výzkumu. Avšak v momentě, kdy jsem navrhnul, že si můžeme k natočení rozhovoru oba vyčlenit tento „inkriminovaný čas“ v pracovní době, neměl s tím již nikdo problém. Tato skutečnost se týkala devíti narátorů z deseti. Rozhovor se zbývajícím narátorem byl pořízen v jeho volném čase a v domě tazatele. Je třeba uvést, že z oslovených deseti narátorů se mi podařilo se všemi nahrát orálně-historický rozhovor.

---

* Rozhodně nevidím jako nereálné, že by se badatel „zvenku“ nemohl takového úkolu zhostit se ctí. Bude to však mít z výše popsaných důvodů složitější.

JÁ, VOJÁK V AFGHÁNISTÁNU

Všech deset narátorů mi rovněž podepsalo informovaný *Souhlas se zpracováním a zpřístupněním osobních a citlivých údajů.**

---

* *Souhlas ke zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů* byl naskenován do elektronické podoby a je spolu s fyzickým originálem uložen v mém osobním archivu.

Kapitola III.

S KÝM JSEM NATÁČEL?

ROZHOVORY JSEM NATOČIL S DESETI VETERÁNY – dvěma ženami a osmi muži. Všichni jsou aktivně sloužícími vojáčky z povolání v AČR, absolvovali od jedné do čtyř misí v Afghánistánu, a z tohoto hlediska je tedy lze považovat za novodobé válečné veterány. Ještě před samotnou realizací výzkumu mi bylo jasné, že by bylo záhodno mít ve výzkumném vzorku zastoupené i ženy. Přestože je povolání vojáka profesí silně maskulinní, řada žen v armádě pracuje a služební úkoly na misích v Afghánistánu rovněž plní.* Nebylo by tedy správné je z genderového hlediska opomenout. Kvůli anonymizaci jsem přistoupil k tomu, že ženy-narátorky

---

* Pro zajímavost uvádím, že např. ženy-vojačky (vojákyňe) pobírají za svou službu stejný plat jako muži vojáci. V AČR tedy platovou diskriminaci žen, na rozdíl od civilní sféry, kde je tato praxe stále ještě běžná, nenalezneme. Viz např. EVROPSKÁ KOMISE. *Jak odstranit platovou nerovnost mezi ženami a muži v Evropské unii [online]*. [cit. 6. 4. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_cs.pdf

JÁ, VOJÁK V AFGHÁNISTÁNU

jsou označeny hodnotí s ženskou koncovkou tak, jak je tento úzus zaveden v AČR.

Narátoři se narodili mezi lety 1967 až 1982. Osm z nich (sedm mužů, jedna žena) má vystudovanou vojenskou nebo civilní vysokou školu. Důstojníků je celkem šest (pět mužů, jedna žena), praporčíci jsou čtyři (tři muži, jedna žena). Dva z deseti narátorů se ocitli v přímém boji. V obecné rovině lze všechny narátory považovat za příslušníky pozemního vojska.

Představení narátorů, jež následuje o něco níže, je ovlivněno anonymizací. Rovněž je třeba vzít v potaz, že v průběhu kariéry se hodnota vojáka mění v závislosti na tom, jaké zastává funkce a jak je stíhá či po nich stoupá v hierarchickém armádním systému. U narátorů uvádím jejich současnou hodnotu, pro kterou může platit, že je vyšší než hodnota, s níž narátory misi (či mise) absolvovali.

Pokud jde o dobu strávenou v misi, vyjma jednoho narátora (B. K.), který byl v pozorovatelské misi OSN v Afghánistánu nasazen po dobu jednoho roku, můžeme u ostatních narátorů počítat se standardním šestiměsíčním nasazením pro každou jednu rotaci (cyklus). Někdy se vlivem tzv. předrotace stává, zejména u klíčového velitelského a odborného personálu, že se doba nasazení protáhne na sedm měsíců.*

Dále je třeba zmínit, že někteří z narátorů mají na svém kontě nejenom působení v Afghánistánu, ale i mise v Iráku, Kosovu, bývalé Jugoslávii apod. Ty však nejsou předmětem mého výzkumu, proto je ponechávám při analýze stranou, jakkoliv se v rozhovorech ve formě vzpomínek pochopitelně také objevují. Pokud tomu tak je, v interpretační části je tato skutečnost u jednotlivých citací uvedena do zřetelného kontextu.

Do svého výzkumného projektu jsem zařadil tyto narátory:

Major D. F. – absolvoval vojenskou vysokou školu (Ing.), na misi v Afghánistánu byl jednou, a to v PRT Logar (Provinciální rekonstrukční

---

* Uvedené délky nasazení platí zejména pro pozemní jednotky. Určité jednotky složené z příslušníků vzdušných sil a jednotky zdravotnické mají v Afghánistánu rotace po čtyřech měsících.

tým v Logaru) na pozici DC Support (Deputy Commander Support – zástupce velitele pro logistiku).

Major A. Z. – absolvoval vojenskou vysokou školu (Ing.), na misi v Afghánistánu byl dvakrát. Poprvé v PRT Logar na pozici důstojníka operační skupiny štábu a podruhé v OMLT (Operational Mentoring and Liaison Team – poradní a výcvikový tým) ve Wardaku jako náčelník štábu.

Podplukovník B. K. – absolvoval vojenskou vysokou školu (Mgr.), na misi v Afghánistánu byl jednou po dobu 12 měsíců, kdy působil jako pozorovatel mise UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan).

Nadpraporčík C. R. – absolvoval civilní vysokou školu (Bc.), na misi v Afghánistánu byl třikrát. Poprvé v PRT Fayzabad na pozici průzkumníka. Druhou misi absolvoval jako vrchní praporčík jednotky a specialista Counter IED (dále jen CIED)* ve Wardaku a ve třetí misi působil jako koordinátor CIED v PRT v Logaru.

Majorka F. P. – absolvovala vojenskou vysokou školu (Ing.) a v Afghánistánu byla na jedné misi jako styčný a finanční důstojník pro jednotku Speciálních operací Vojenské policie (SOG – Special Operation Group) v Helmandu.

Nadpraporčík E. S. – má středoškolské vzdělání s maturitou a v Afghánistánu absolvoval celkem čtyři mise. Jako odstřelovač působil na třech misích, z toho jednou v PRT Fayzabad a dvakrát v PRT Logar. V misi OMLT ve Wardaku byl vrchním praporčíkem jednotky.

Podplukovník I. M. – absolvoval civilní vysokou školu (Mgr.) a v Afghánistánu byl jednou, když zde působil jako vojenský právník v PRT Logar.

---

* Counter IED (Counter-Improvised Explosive Device) jsou opatření proti účinkům improvizovaných výbušných zařízení (IED), jež jsou v Afghánistánu (nejen tam) používána proti koalici vojákům. Více o improvizovaných výbušných systémech viz VOJENSKÁ AKADEMIE VYŠKOV – DOKTRÍNY. *Improvizovaná výbušná zařízení – stálá hrozba [online]*. [cit. 6. 4. 2016]. Dostupné z: http://doctrine.vavyskov.cz/_casopis/2011_1/2011_1_2a.html

JÁ, VOJÁK V AFGHÁNISTÁNU

Štábní praporčík G. L. – absolvoval civilní vysokou školu (Bc.) a zúčastnil se jedné mise v Afghánistánu. Působil jako příslušník jednotky ochrany u polní nemocnice v Kábulu.

Plukovník J. O. – absolvoval vojenskou vysokou školu (Ing.). V Afghánistánu byl na misi jednou a zastával funkci velitele Úkolového uskupení AČR (dále jen ÚU AČR).*

Nadpraporčíce H. N. – má středoškolské vzdělání s maturitou a v Afghánistánu byla na jedné misi jako štábní pracovnice pracoviště ochrany informací (dále jen POI) a spisové služby na velitelství ÚU AČR.

---

* Jedná se o nejvýše postaveného velícího důstojníka AČR v Afghánistánu. Spadají pod něj všechny české vojenské jednotky a vojáci AČR v operaci v Afghánistánu.